

Анастасія Кузьміна

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

КОНЦЕПТ «СЕСТРИНСТВО» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У роботі описані результати проведеного асоціативного експерименту, метою якого було дослідити концепт «сестринство». У статті проаналізована ядерно-периферійна структура асоціативного поля, а також описана лексико-тематична група «Власні назви», за допомогою якої встановлюємо зв'язки між досліджуваним концептом та літературою.

Ключові слова: концепт, сестринство, сестра, лексико-тематична група, феміністичний дискурс.

The paper presents the results of an associative experiment aimed at exploring the concept of “sisterhood.” The article analyzes the core-peripheral structure of the associative field and describes the lexical-thematic group “Proper Names,” which is used to establish connections between the studied concept and literature.

Key words: concept, sisterhood, sister, lexical-thematic group, feminist discourse.

Лексему *сестринство* наразі фіксує лише «Словник української мови в 11 томах. Додатковий том». У ньому подане таке тлумачення: «почуття, стосунки, характерні для сестер; близька дружба між жінками». Хоч у «Словнику української мови в 11 томах» 1978-го року не знаходимо *сестринства*, натрапляємо в ньому на лексему *сестра* з такою дефініцією: «1. Кожна з дочок стосовно до інших дітей того ж батька або матері. 2. Жінка, яку еднають з ким-небудь спільні інтереси, прагнення,

спільне становище. 3. Ласкаве звертання до сторонньої особи жіночої статі (перев. однакового віку з тим, хто звертається). 4. також у сполуч. із сл. медична, санітарна. Особа середнього медичного персоналу в лікувальних закладах. 5. Член жіночого релігійного братства; черниця».

Задля того, щоби дослідити уявлення про сестринство, закладені в свідомості української молоді, та порівняти їх з наявними в словниках дефініціями, був проведений вільний асоціативний експеримент. Опитування відбувалося в онлайн-форматі за допомогою гугл-форми протягом березня-квітня 2025 року в межах студентства НаУКМА.

Стрижневою реакцією до *сестринства* стала асоціація *підтримка*, яку згадали у своїх відповідях 13 респондентів. До ядра асоціативного поля досліджуваного концепту також увійшли ще 8 різних реакцій: *дружба* (7), *єдність* (6), *жінки* (6), *любов* (6), *фемінізм* (6), *тепло* (5), *сестра* (4), *церква* (4). Реакція *сестра* формує перший напрям асоціювання, пов'язаний з родиною. Також можемо простежити зв'язок *сестринства* з його ідеологічним складником — це доводять асоціації *єдність* та *фемінізм*. Завдяки асоціаціям *дружба* та *церква* так само виокремлюємо важливі уявлення респондентів про *сестринство*.

До ядра наступного слова-стимулу *сестра* увійшли 4 найчастотніші реакції: *подруга* (6), *сім'я* (5), *любов* (4), *родина* (4). Тут знаходимо вже згадані в ядрі *сестринства* напрями асоціювання, пов'язані з родиною, дружбою та почуттями, які викликають запропоновані стимули.

До напівпериферійної зони *сестринства* увійшли загалом 13 асоціацій: *монастир* (3), *монахині* (3), *солідарність* (3), *спільність* (3), *спільнота* (3), *повага* (3), *взаєморозуміння* (2), *довіра* (2), *допомога* (2), *жіноцтво* (2), *опора* (2), *подруги* (2), *посестри* (2). Більшість реакцій підтримують напрями асоціювання, уже виражені в ядрі. Наприклад, асоціації *монастир* та *монахині* відносимо до того ж напрямку, що й *церкву*, оскільки всі вони

стосуються релігії. *Солідарність*, *повагу*, *опору* пов'язуємо з цінностями. Утім, в напівпериферії з'являється й концептуально нова реакція — *посестри*, а в периферії вона підтримується однічною реакцією *жінки на фронті*. Такі асоціації найімовірніше викликані сучасними реаліями України, де все більше жінок стають на захист країни, хоч раніше військова справа здебільшого асоціювалася з чоловіками. Це доводить наявність у словниках тлумачення брата як бойового споборника і відсутність такої дефініції для сестри [4].

До напівпериферії стимулу сестра належать 18 реакцій: *підтримка* (3), *рідна людина* (3), *рідня* (3), *веселоці* (2), *близька людина* (2), *брат* (2), *доброта* (2), *жінка* (2), *коса* (2), *любима* (2), *молодша* (2), *ніжність* (2), *порадниця* (2), *родичка* (2), *розуміння* (2), *сміх* (2), *старша* (2), *турбота* (2). Помічаємо, що реакції на стимул *сестра* відсилають здебільшого до номінацій, що входять до лексико-семантичної групи «сім'я». У напівпериферії асоціативного поля знаходимо реакції *сміх* та *веселоці*, що можуть бути пов'язані з індивідуальними спогадами респондентів.

До периферії ввійшли 60 асоціацій до слова-стимулу *сестринство*. Серед них хочемо виділити 5 асоціацій, що формують лексико-тематичну групу «Власні назви»: *Леся Українка*, *тексти Забужко*, «*Казка про калинову сопілку*», «*Маленькі жінки*».

Асоціацію *Леся Українка* можемо спробувати пояснити тим, що письменницю часто згадують у контексті жіночого руху в Україні. Також *Леся Українка* зображує у свої творах діяльних героїнь, що підтримують ідеї жіночої емансипації. Зокрема С. Павличко досліджує схожості героїнь *Лесі Українки* та *Ольги Кобилянської*. Літературознавиця стверджує, що жіночі постаті в творах письменниць бояться шлюбу як символічного втілення патріархальності, і в приклад наводить *Любов* з «*Блакитної троянди*». Натомість альтернативою шлюбу можуть бути рівноправні стосунки між жінками, які конструює *О. Кобилянська*

в «Valse mélancolique» [3, с. 124]. Власне такий зв'язок можемо назвати сестринством. Натомість стосунки між чоловіком і жінкою, що окреслюються як сестринсько-братерські, досліджуємо за допомогою епістолярію Лесі Українки. Листи до свого друга Михайла Кривинюка письменниця підписувала так: «Ваша сестра Леся». Цей факт і результати нашого асоціативного експерименту підтверджують поширеність уявлень про сестру як про подругу, а не лише як про кровну родичку.

Також маємо реакцію *тексти* Забужко і «Казка про калинову сопілку». Асоціації могли виникнути внаслідок того, що ім'я письменниці постійно з'являється в сучасному феміністичному дискурсі. У своїй повісті «Казка про калинову сопілку» Оксана Забужко розкриває складні стосунки між сестрами, використовуючи біблійний міф про Каїна та Авеля, а також фольклорні мотиви про сестровбивство. Варто зазначити, що, незважаючи на існування в українському фольклорі мотивів сестровбивства, у словниках ця лексема здебільшого не фіксується, на відміну від *братовбивства*. Так само, як *сестринство*, *сестровбивця* з'являється в «Словнику української мови в 11 томах. Додатковий том».

Остання реакція з аналізованої лексико-тематичної групи — «Маленькі жінки». Це роман XIX ст. американської письменниці Луїзи Мей Олкотт, що розповідає про сім'ю, яка складається з чотирьох сестер. Проте у творі йдеться не лише про родинні стосунки, а й про самореалізацію кожної з дівчат. Тому цю реакцію можемо зараховувати як до напряму асоціювання, пов'язаного з родиною, так і до того, що стосується цінностей.

Тож, проаналізувавши результати асоціативного експерименту, можемо зробити висновок, що концепт *сестринство* має в собі всі значення, наявні в словникових дефініціях лексеми *сестра*. Утім, у *сестринстві*, зазвичай, йдеться про стосунки між багатьма жінками, яких єднає спільна мета. Натомість для стимулу *сестра* здебільшого характерні реакції, пов'язані

з індивідуальними образами респондентів. Спираючись на нашу роботу, можемо пропонувати в подальшому доповнити словникові дефініції *сестринства* значеннями не лише родинних стосунків чи дружби, а й також солідарності жінок з феміністичного погляду і посестринства військових на фронті.

Список використаних джерел

1. Забужко О. Казка про калинову сопілку. Київ : Факт, 2000. 84 с.
2. Кобилянська О. *Valse mélancolique*. Вибрані твори. Київ : РМ, 2024. 520 с.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: монографія. Київ : Вид-во ім. Соломії Павличко «Основи»; Вид-во Stretovych, 2024. 632 с.
4. Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонім. рядів / Святослав Караванський. 4-те вид., опрац. і значно допов. Львів : БаК, 2012. 523 с.
5. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том: у 2 кн. Кн. 2. М–Я. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 576 с.
6. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 9: С / ред. тому: І. С. Назарова [та ін.]. 1978. 916 с.
7. Українка Л. Повне академічне зібрання творів: у 14 томах. Том 1. Драматичні твори (1896–1906) / ред. Т. Левчук; передм. Е. Соловей; упоряд., комент. О. Вісич, С. Кочерга, Р. Тхорук. Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2021. 512 с., 8 с. іл.
8. Українка Л. Повне академічне зібрання творів : у 14 томах. Том 14. Листи (1907–1913) / ред. С. Романов; упоряд. В. Прокіп (Савчук); комент. В. Прокіп (Савчук), В. Агеева. Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2021. 616 с., 8 с. іл.